

lerin sohbetinde bulundu. Cüneyd-i Bağdâdî'nin kendisine yazdığı bir mektup vesilesiyle onunla ilişki kurdu. Fütüvvet* ehlinin en seçkinlerinden olan Dîneverî bir süre Nîşâbur'da ikamet edip tasavvufî konularda çok etkili vaazlar verdikten sonra önce Tirmizî'e, ardından da Semerkant'a gitti ve orada vefat etti.

İbn Hafîf'in vecd ve cezbe sahibi bir sûfî olarak tanıttığı Dîneverî'ye göre zikrin en aşağı derecesi sâlikin Allah'tan başka her şeyi unutması, en üst derecesi ise sûfînin zikir esnasında zikri de unutarak zikredilen (Allah) ile istiğrak halinde olmasıdır. Bunun "fenâda fenâ" (fenâ fi'l-fenâ) hali olduğunu belirten Dîneverî, yıldızları gören Hz. İbrâhim'in, "İşte rabbim budur" (el-En'âm 6/76) demesini de cem'u'l-cem' ve aynü'l-cem' haliyle açıklar. Dîneverî'de müşahede fikri önemli bir yer tutar. Ona göre bazı insanlar eşyanın bilgisiyle Allah'a ulaşırlar; eşyayı eşya olarak müşahede ederek bu sayede Allah'a vâsıl olurlar. Bazıları Hakk'ın bilgisinden uzaklaşmaksızın Hak'tan eşyaya döner, eşyayı temaşa ederler; her gördükleri şeyden önce mutlaka Hakk'ı yani Hakk'ın eşyadaki tecellisini temaşa ederler. Bazıları ise eşyadan Allah'a giden yolu bulamadıkları için eşyada takılır kalır, Hakk'ı müşahede edemezler. Dîneverî'ye göre kalbin bilgisi (mükâşefe) ittisâl* ilemdir. Allah bu bilgiye ehil olmayan kullarını hizmetle meşgul eder.

Dîneverî bir fütüvvet ehli olarak dürüstlüğü (sıdk) iyi insan olmanın şartı sayar. Samimi ve dürüst olmayan hiçbir hal ve harekete değer vermez. Bu açıdan çağındaki mutasavvıfların gerçek tasavvuftan uzaklaştıklarını görerek bu durumdan yakınır. Sahte sofuların tamaha fazilet, edepsizliğe samimiyet, gerçekten ayrılmaya şatah, helâl olmayan şeylerden zevk almaya hoş rızık, nefsin arzularına uymaya iptilâ, dünya ihtirasına vuslat, ahlâksızlığa cesaret, cimriliğe metanet, dilencilliğe meslek ve saçma sapan sözlere melâmet dediklerini ifade ederek çevresini bu yanlışlıklara karşı uyarmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 475-478; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 383; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 218; Herevî, *Tabakât*, s. 363, 364; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 11; Şa'rânî, *et-Tabakât*, I, 122; Câmi, *Nefahât*, s. 144; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 193; Sezgin, *GAS*, I, 649.

ERHAN YETİK

DİNEVERÎ, Nasr b. Ya'kûb

(نصر بن يعقوب الدينوري)

Ebû Sa'd (Saîd) Nasr
b. Ya'kûb ed-Dîneverî
(ö. 410/1020 [?])

Daha çok *et-Ta'birü'l-Kâdirî* adlı
eseriyle tanınan müellif,
kâtip ve şair.

Hayatına dair yeterli bilgi bulunmamaktadır. Eserleri ve hakkında söylenenler dikkate alındığında kabiliyetli ve çok yönlü bir edip ve sanatkâr olduğu anlaşılar. Büveyhîler'in meşhur veziri İbn Abbâd (ö. 385/995), okuduğu bir eseri ve şiiriyle ilgili olarak Dîneverî'ye yazdığı mektupta ilmî ve edebî şahsiyetinden, karakterinden övgüyle söz etmektedir (bk. Seâlibî, IV, 449-450).

Dîneverî, Sultan Mahmûd-ı Gaznevî devrinde (998-1030) Dîvân-ı İnşâ'da kâtip olarak çalışmış ve bu sırada Abbâsî Halifesi Kâdir-Billâh'a gönderilen mektupları o kaleme almıştır. Bir süre Nîşâbur'da malî işlerle ilgili bir görevde bulunan Dîneverî'nin yaklaşık 410 (1020) yılında vefat ettiği tahmin edilmektedir.

Çok şiir yazdığı kaydedilmekle beraber bir divanının bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Ancak büyük bir bölümü İbn Abbâd ile Ebû Muhammed el-Hâzin gibi kişiler hakkında yazdığı kasidelerden ibaret olan şiirleri çeşitli edebî ve tarihî eserlerde yer almaktadır.

Eserleri. *et-Ta'birü'l-Kâdirî* (el-Kâdirî fi't-ta'bir, el-Câmi'u'l-kebir fi't-ta'bir). Rüya tabiri ve rüya tabircilerine dair olan bu eserini 397'de (1006) tamamlayıp Halife Kâdir-Billâh'a sunmuştur. Eser, bu alanda yazılıp günümüze kadar gelen en eski kitaplardan biridir. Dîneverî eserinde 600 tabirci hakkında bilgi vermektedir (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 3932; Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 544; diğer nüshaları için bk. GAL [Ar.], IV, 329-330). Şehâbeddin İbn Arabşah tarafından manzum olarak Türkçe'ye çevrilen (*Keşfü'z-zunûn*, I, 417) *et-Ta'birü'l-Kâdirî* ayrıca Farsça'ya da tercüme edilmiştir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1718). Ebû Ali Hüseyin b. Hasan el-Halîlî'nin *Müntehabü'l-kelâm 'alâ tefsiri'l-ahlâm* (Bulak 1284) adlı kitabı, *el-Kâdirî fi't-ta'bir* ile İbn Sîrîn'e (ö. 110/728) isnat edilen *Kitâbü Ta'birü'r-rü'yâ* (Kahire 1281; Luknov 1874; Bombay 1879) adlı eserden yapılan seçmeleri ihtiva etmektedir.

Dîneverî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri şunlardır: *Şimârü'l-üns*

fi teşbihâtü'l-fürs, Ravâ'î 'u't-tevcihât min (fi) bedâ'î 'i't-teşbihât, *Huqqatü'l-cevâhir fi'l-mefâhîr*, *Kitâbü'l-Ed'îye* (Seâlibî, s. 450; Kütübî, IV, 196).

BİBLİYOGRAFYA :

Seâlibî, *Yetîmetü'd-dehr*, IV, 449-452; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, IV, 196; *Keşfü'z-zunûn*, I, 417, 523, 914; Brockelmann, *GAL* (Ar.), IV, 329-330; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, II, 490; Ziriklî, *el-A'âm*, VIII, 352; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mû'el-lifîn*, VII, 93-94; Dihhudâ, *Luğatnâme*, XXVII, 547; T. Fahd, "Dinawari", *EJ²* (İng.), II, 300-301; İbrahim Kafesoğlu, "İbn Arabşah", *İA*, V/2, s. 699; "İbn Sîrîn", *a.e.*, V/2, s. 824.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

DİNİ MÜSİKİ

Türk müsikisinin
daha çok söz müsikisine
dayalı bölümü.

Türk müsikisi formları genel hatları yanında daha çok icra bakımından saz müsikisi (enstrümantal müzik) ve sözlü müsikî (vokal müzik) olarak ikiye ayrılır. Sözlü müsikî de kendi içinde dinî müsikî ve din dışı (lâdinî, profan) müsikî ana başlıklarıyla iki ayrı bölümde incelenir. Türk dinî müsikisi yüzyıllar boyu yaşanan İslâmî hayatın sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in prensipleri, Hz. Peygamber ve ashabının uygulamaları yanında tasavvufun ortaya çıkışından sonra bu doğrultuda teşekkül eden dinî hayat zamanla camilerde, tekkelerde, muhtelif tarikat toplantılarında yapılan ibadetler ve zikir esnasında çeşitli vesilelerle icra edilen ve dinî müsikî adını alan bir müsikîyi meydana getirmiştir.

Türk dinî müsikisi, nitelik bakımından cami müsikisi ve tekke (tasavvuf) müsikisi olmak üzere iki türde incelenmiştir. Ortak birçok vasıfları olmakla beraber cami ve tekke müsikilerinde ayrı ayrı üslûp ve tavırların mevcut olduğu bilinmektedir. Cami müsikisinin daha çok ciddiyet ve zâhidâne bir mahiyet taşımasına karşılık tekke müsikisinde tasavvufî bir lirizm ve coşku hâkimdir.

Cami müsikisi, gerek ibadet esnasında gerekse ibadet öncesi ve sonrasında ortaya çıkan, çoğunlukla irticâle dayalı (önceden bestelenmemiş) nağmelerden meydana gelen ses müsikisinden ibarettir. Buna göre cami müsikisi formları, belirli seviyede müsikî bilgi ve kültürüne sahip müezzin veya müezzinler tarafından okunan ezan, kâmetten önceki dua ve sûreler (İhlâs vb.), kâmet, namazın cemaatle kılınması sırasında ima-